

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יחסין

טוען "לא יתכן שחתמתי ערבות"

תיק ממונות מס' 3074-עא

(מחד' יח אד"ב)

נושא הדין

גמ"ח א' תובע את ב' עפ"י שטי"ח שהוא חתום עליו כאחד מהערבים הקבלנים על הלוואה של \$13,000. ב' משיב שאיננו זוכר שחתם על הערבות הזו וחושש שהחתימה איננה שלו - למרות שהיא דומה לחתימתו - משום שלא תיתכן אפשרות כזו שהסכים לחתום על הערבות, הן משום גודל הלוואה, והן משום מצבו הכספי, והן משום שרק לפני כמה חדשים סיים בקושי להחזיר הלוואה עצמית לאותו גמ"ח.

ב' הוזמן שוב לבית הדין, ובדין השני אמר שזו אמנם חתימתו והוא זוכר שחתם על השטר אלא שבגלל שהיה חושך לא ראה שהשטר הוא של גמ"ח א', ובפירוש אמר ללווה לפני שחתם שלגמ"ח א' איננו חותם אחרי שהתנהגו בו כעבריון, ואילו היה רואה שזה שטר של גמ"ח א' לא היה חותם.

פסק דין (לעיון הדיינים. טרם נחתם)

התביעה מתקבלת.

(-) אברהם דוב לויץ, אב"ד (-) מרדכי אהרן היילר (-) נפתלי צבי מרמורשטיין

השאלות לדין

א. חתם על שטר וטוען שלא ידע על מה חותם.

ב. טוען וחוזר וטוען.

תשובה

א. צו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סי' עז פסק דכל שחתם ידו יולא עליו גזבין ממנו מצני חרי, דאפילו לכשתמלי לומר דכשאניו יודע לקרות לא מתחייב, מ"מ מסתמא אני אומר כל שהוא חותם ודאי קרא ואח"כ חתם ומאן לימא לן שאינו יודע וכו' כיון דאפשר דיידע חזקה כיון דחתם ידע וקרא וכו', דחזקה שכל החתומים יודעים הם לקרות, דכיון דאין להם לסמוך על קריאת אחרים, אף אנו נאמר שלא חתמוהו עד שקראוהו. ועוד וכו' שאפילו כשהמלוה מודה לו שאינו יודע לקרות א"כ שיש עדים שחתם עד שלא קראו מ"מ מתחייב הוא עתה בכל מה שכתוב בו כיון דלא חשש לקרותו וסמך על הסופר, "שכל הסומך על נאמנות של אחרים הלא הוא גומר בדעתו להתחייב בכל מה שיאמר מי שהאמין על עלמו" והיינו טעמא דשליש וכו' והרי הוא חייב בכל אותו חיוב. ע"כ. וכן פסק בשו"ע סי' מה סעי' ג לענין שטר בחתימת ידו, וסי' סא סעי' יג לענין כתובה. ועיי' "שורת הדין" כרך ג עמ' רעח ואילך.

ובנידון דידן שטוען צ' שחתם על השטר צ"ל לקרוא אותו ולא ידע שחתם לגמ"ח זה, דבריו עומדים בצמירה לדברי הכנה"ג סי' קמו הגב"ח שהקשה סתירה בדברי הרשב"א, שבח"א סי' תרכט כתב שאינו נאמן לומר שלא הבין הכתובה דחזקה שהעידו עדים צ"ע ועל פיו חתמו בו, ובסי' אלף קנו כתב הרשב"א שטענה יפה היא צמה שאמרה שלא הבינה בכך ולא שמעה ואין סהדי שאין כלה מרגשת צמה שכתב בכתובה וכיוצא בדברים אלו סומכת היא בכך על אחרים. ותירץ הכנה"ג דשאני בתשו' תרכט שהוא עיקר החיוב, אבל בתשו' אלף קנו אינו אלא המיוצרים של הקרקע שייחד לה בכתובתה, עיי"ש. מפורש בכנה"ג שעל עיקר החיוב אינו נאמן לומר שסמך על דברי אחרים, ודוקא על גבולות הקרקע נאמן והערת הגרנ"מ שליט"א: עיי' שו"ת חת"ם חו"מ סי' ה שמחלק בענין אחר בין אם הוא עלמו חתום על השטר לבין כתובה שאינה חתומה עליו, עיי"ש, ועיי' מה שהביא להלן מהתשורת סי' שערב בכת"י נאמן לומר שהטעוהו צמה שכתוב בשטר צמיגו דמזוייף).

ב. כתב הרמב"ם טו"י פ"ז ה"ח: יש לטוען בצ"ד לחזור ולטוען טענה אחרת להכחיש הטענה הראשונה וסומכין על טענתו האחרונה, ואע"פ שלא נתן אמתלא לטענה הראשונה, ואע"פ שיאמ' מצ"ד וחזר יש לו לחזור ולטוען ולהפוך כל טענה שירצה עד שיצוהו העדים וכו'. ובשו"ע סי' עט סעי' ט: אינו מוחזק כפרן אח"כ כפר בצ"ד וצ"ו שני עדים והכחישוהו, אבל הטוען להד"ס וחיבובו שצוהו וכשצ"ל לישבע חזר וטען פרעתי או איני יודע וכו' הואיל ולא הכחישוהו עדים אלא שמדקדק בשבועתו לעשותה כתקנה, כיון ששתי הטענות צ"ל לפטורו ישבע שאינו יודע ויפטור. וברמ"א: ואפילו במקום דאיכא למימר דמה שהודה מאוס שראה עדים שצ"ו, מ"מ הואיל והודה קודם שצ"ו העדים לא הוחזק כפרן. וכ"פ בשו"ע סי' פ סעי' א: דצ"ל שאינו טוען וחוזר וטוען לפטור טענתו הראשונה בשנתחייב דין בטענה ראשונה, אבל אם יכול לזכות בדין גם בטענה ראשונה יכול לחזור ולטוען ולזכות בטענה האחרת ואע"פ שלא נתן אמתלא

לטענה הראשונה וכו'. ע"כ.

ובנידון דידן שבדין הראשון טען שאינו זוכר כלל שחתם על ערבות זו, ואינו מאמין על עולמו שחתם על הערבות לגמ"ח א' אחרי שעשאוהו ככלתי נאמן, ובדין השני "זכר" שחתם על הערבות וגם זכר מתי היה זה ומה קדם לזה, רק שטוען שלא ידע שחתם לגמ"ח א', לכאורה הרי זה חוזר מפטור לפטור. אמנם נראה דכיון שטענתו הראשונה לא היתה הכחשה מוחלטת בחיוב, רק "איני זוכר", ואילו היינו מקיימים חתימתו בדי"ד לא היתה טענתו פוטרתו, הרי זה כחוזר מחיוב לפטור שאינו נאמן בטענתו האחרונה.

אברהם דוב לוינ.

ב

ע"י פס"ד ירושלים כרך יא עמ' סה מצעה"ת דברי הוא כשיכול להשבע על טענתו. ולפי"ז "איני זוכר" אינו ברי דהרי אינו יכול להשבע שלא חתם, וכמו שאמר לתומו כשנשאל אולי הלווה החתים אותך כשהיית עייף, והשיב שיכול להיות, וא"כ אין לו טענת ברי. ובפרט שיש כאן אפשרות לקיים חתימתו מתוך שטרי ההלואה שלו בגמ"ח וכן משטר הבוררות שחתם לבית הדין, וכתב הרמ"א בסי' פז סעי' ו ועוד מקומות דכתיבת ידו הוי כשטר שמסייעו, וע"י צהגר"א שס"ק כג דמליין לזה גמ' ב"מ ד, ב, הרי ששטר כתי"י כשהוא מקויים דינו לגזי זה כמו שטר צעדים מקויים, והנשבע עולמו נשאל ע"י הבי"ד כמה פעמים האם חושש לזיוף והשיב שלא נראה לו, וא"כ אין מקום לפסול השטר שמסייע לגמ"ח, וחיוב לשלם כל מה שכתוב בשטר (ונראה שאם יחזור ויטען מזוייף יש מקום לרווחא דמילתא לבקש מומחה שיבדוק השטר).

ונראה עוד דמה שצריך בעלמא טענת ברי הוא כדי להכחיש את טענת הנשבע כשטוען נגד התובע, ואז מגיב לו התובע בטענת ברי, וכשאינו טוען ברי נגד הכחשה הנשבע חשיב כאלו אין כאן תביעה, אבל בניד"ד גם הנשבע אינו מכחיש בטענת ברי אלא אומר על פי נחונים לדדיים גרידא, בכה"ג אף טענת שמה של התובע חסובה טענה שהרי הנשבע מודה לו.

ועוד נראה דכל שהנשבע אינו טוען מזוייף, הו"ל כמודה בקיומו, ובכה"ג אלים כוחו של התובע להוליא ע"י השטר, כעין מש"כ בט"ז סי' עה סעי' יב בהא דקיי"ל כשטוען ברי הלווייתך והלה טוען איני יודע אם פרעתיך דהו"ל מחוייב שצוהו ואינו יכול ליסבע משלם, והקשה הט"ז דהרי קיי"ל דברי ושמה לאו ברי עדיף, ומדוע כאן טענת הצרי של התובע אלים ואף מוליא ממון מהנשבע, והסביר הט"ז דשאני הכא דהנשבע אומר לויתי ואיני יודע אם פרעתיך, דהודאתו בהלואה מחוקת את הצרי של התובע ובכה"ג אמרינן ברי עדיף, ומה"ט כשטוען הנשבע איני אם הלויתני וע"א מעיד שהלווה, פסק באו"ע דהו"ל מחוייב שצוהו ואינו יכול ליסבע משלם, לפי שהע"א מחוק את הצרי של התובע ולכן מוליא התובע ממון. וא"כ אף בניד"ד כיון שהנשבע אינו טוען שהשטר מזוייף רק - בדין הראשון - תמה על עולמו אך חתם על זה, נמלא שהנשבע מודה בקיומו, א"כ בכה"ג אלים כוחו של התובע להוליא ממון מהנשבע ע"י שטר זה. ואין צריך לומר שאחרי ששטר זה יתקיים בדי"ד, יחוייב הנשבע לשלם עפ"י שטר זה. וע"י ירושה וחזקה בצררה סי' ז סוף ענף א'.

מרדכי אהרן הייזלר

א

בנידון הערב שטוען שקודם חתימתו על שטר הערבות אמר להלוה להדיא שאינו רואה לחתום ערבות לגמ"ח א' כיון שהתנהגו עמו שלא ביושר, והלוה הטעהו שאכן אינו שטר של גמ"ח א' והיה המעשה בשעת חשיכה ולא ראה את כותרת השטר, ומשך על הלוה וחתם לו, וכעת נודע לו שהשטר היה של גמ"ח א', ואינו חייב כיון שזה היה נגד דעתו ורצונו.

הנה כתב בתשובות הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סי' עז: מי שחתם על שטר הודאה בחתם ידו, חייב ככל הכתוב בשטר, דחזקה דכיון דחתם ודאי ידע וקרא השטר לפני שחתם, ואף שידוע שאין החתם יודע לקרות חייב בכל מה שכתוב בו, שבדאי קראו לפניו והאמין לקורא ההוא. והביאו הרמ"א בשו"ע סי' סח סעי' ח. והמחבר בסי' מה סעי' ג כתב: ואפילו יש עדים שלא קראו לפניו את השטר מ"מ מתחייב בכל מה שכתוב בו. והנה הס נקטו דהחייב הוא משום שבדאי קראו לפניו, או כפי שכתב המחבר אפילו לא קראו אף כיון שחתם הרי שהסכים לכל מה דכתוב בשטר, ועיי"ש בש"ך וסמ"ע.

ויש לדון דאם המתחייב טוען שבדבר עמו אודות ענין א' ואמרו שזהו הכתוב בשטר ועל סמך זה חתם ונתברר לו שכתוב בשטר דברים אחרים. ומצינו בזה פלוגתא באחרונים, שבערוך השלחן סי' מה סעי' ה כתב דאם יש עדים שקראו לפניו השטר ורימו אותו כגון שקראו לפניו מנה ונמלא בשטר מאתיים וכיו"צ דשטר פסול הוא, דזיל בטר טעמא דהא לא נשתעבד ענמו על מה שכתוב בשטר, ואם יעידו עדים השטר פסול, ואם יש ע"א ישבע בעל השטר להכחיש את העד, וכן חוזר ע"כ בסי' סח סעי' ח דהוא לרי"ך לברר זאת בעדים. וכ"כ הגאון מקוטנא בישיבת ישראל עין משפט סי' מה ס"ק ג.

אמנם בערך שי סוף סי' סח כתב: ג"ל לפי מש"כ לקמן בסי' סט דעל חתימת ידו נאמן לומר פרעתי, הי"ג מהימן לומר שמלוה או סופר הטעהו ואמר לו שכתוב רק מנה ובטעות חתם על מאתיים, דנהי דהימניה הא במיגו דפרעתי נאמן לטעון אמנה או שאר אמתלא, הי"ג ודאי חייב בטעות לא עדיף ממחילה בטעות, הי"ג סבר דבאמת אומר לו, והרשב"א (שו"ת הרשב"א הני"ל) דסתם ליה משום דס"ל דאינו נאמן לומר פרעתי על חתם ידו, עיי"ש. הרי דס"ל דנאמן לומר דהטעו אותו אפילו בלא עדים אם יש לו מיגו ועיי' עוד במקצועות לתורה סי' מה סעי' ג שראה לומר דבאם הטעהו בתוכן השטר אין החתימה מחייבת אותו על מה שכתוב בשטר, ונשאר ב"ע.

אך לכאורה תמוה דאי"כ כל אחד יטען טענה זו שהטעו אותו בתוכן השטר, ואולי לא כתבו שנאמן אלא אם נתן טעם לדבריו. ובניד"ד הרי התובע אינו יכול להכחיש את טענתו של הערב שהרי לא היה נוכח סס, ואי"כ במקום פלוגתא יכול הערב לטעון קים לי ולהפטר, דבכל טענה שבין המלוה לערב הערב נאמן כיון שהמלוה הוא מוציא ועליו הראיה, וכאן לא יכולה להיות לו ראיה, ואין לו טענת כרי להכחיש את דברי הערב.

ומה שהסכים לחתום ערבות אם היה זה מלוה אחר, זה אינו מחייב אותו כלפי מלוה זה, כמבואר במהרש"ם הובא בש"ך סי' קכט ס"ק ו, ואף שנחלקו בזה, עיי' קצוה"ח סס, מ"מ הוי ספיקא דדינא כמו שכתב בתשורת שי ח"א סי' שעז, ואי אפשר לחייב את הערב.

ואף שלמעשה הוגאון בתי הדין לחייב את הערב גם כשלא היה ברור בשעת קבלת הערבות מיהו המלוה,

עיי' אמרי יושר ח"א סי' קמד דהוא מטעם סיטומתא וכתשורת שי שס לפי שמתחייב גם כדיניהס, ועוד דבערבות בשטר אין לריך שידבר עם המלוה וה"ה זכת"י שגובה מצני חרי, עיי"ש, אמנס צניד"ד י"ל דלכו"ע אינו חייב, דלא נחלקו אלא כשעדיין לא נתייחד המלוה אצל צניד"ד שהמלוה נתייחד רק הלוה הטעה את הערב ולא גילה לו שזה גמ"ח א', אחרי שהערב אמר לו צפירוש - לטענתו - שאינו מוכן לחתום ערבות לגמ"ח א', א"כ ליכא שום הגאה דסמיך עליה כדי שתועיל השתעבדותו לחייבו. ומה שטוען הגמ"ח דמה הו"ל למיעבד, שכל אחד יטען כך, נראה שזו אינה טענה דיש עליהם לזרר אלל הערב אם אכן חתם ערבות על הלואה זו, ואז תהיה לגמ"ח טענת צרי אם הערב יכחיש. אמנס למעשה כבר כתב הגאב"ד שליט"א דכאן חזר הגמבצע מטענתו הראשונה והרי זה כחוזר מחייב לפטור ואינו נאמן בטענתו האחרונה, ועוד דלפי טענותיו הסותרות זא"י נראה מדבריו דאינו זוכר לומר את האמת כפי שהוא, ואין לנו יכולים לפטרו על סמך טענותיו.

נפתלי צבי מרמורשטיין.